

О.М.САХАРОВА

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО КУРСУ
«ПЕДАГОГІЧНА ПСИХОЛОГІЯ»

Миколаїв - 2023

УДК 378.094

Сахарова О. М. Методичні рекомендації до курсу «Педагогічна психологія» / Укладач Сахарова О. М. Миколаїв, 2023. 57 с.

Рецензенти:

1. Михальченко Н. В., доцент кафедри початкової та дошкільної освіти МНУ імені В.О. Сухомлинського
2. Мікрюкова К. О., викладач вищої категорії, голова циклової комісії економіко-гуманітарного та загальноосвітнього напрямку підготовки ВСП «Фаховий коледж МНУ імені В. О. Сухомлинського»

Методичні рекомендації з курсу «Педагогічна психологія» складено відповідно до навчального плану та значення дисципліни за структурно-логічною схемою, передбаченою освітньо-професійною програмою підготовки фахового молодшого бакалавра спеціальності 012 Дошкільна освіта. Методичні рекомендації складаються зі: вступу, розподілу навчальних годин на модулі, тем лекційного курсу дисципліни, інструктивно-методичних матеріалів до практичних занять, а також до самостійної роботи студентів, завдань та вимог до підсумкових модульних робіт і до екзамену, списку рекомендованої літератури.

Рекомендовано до друку навчально-методичною комісією (протокол № 3 від 28.12.2022 року), педагогічною радою ВСП «Фаховий коледж Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського (протокол № 4 від 12.01.2023 року).

©Сахарова О.М. 2023

© ВСП «Фаховий коледж МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2023

ЗМІСТ

Вступ	4
Структура навчальної дисципліни	6
Загальні рекомендації до організації самостійної роботи студентів	9
Лекційний курс:	
Кредит 1. Психологія навчання, виховання та розвитку особистості	12
Кредит 2. Психологія суб'єктів педагогічного процесу	17
Практичний курс:	
Кредит 1. Психологія навчання, виховання та розвитку особистості	19
Кредит 2. Психологія суб'єктів педагогічного процесу	24
Питання для самоконтролю	26
Перелік питань до іспиту з курсу «Педагогічна психологія»	30
Шкала оцінювання: національна та ЕКТС	32
Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів з курсу «педагогічна психологія»	33
Рекомендована література до курсу «Педагогічна психологія»	38
Додатки:	
Словник термінів	41
Таблиці	51

ВСТУП

Навчальна дисципліна «Педагогічна психологія» є нормативною при підготовці фахових молодших бакалаврів галузі знань 01 Освіта/Педагогіка спеціальності 012 Дошкільна освіта.

Основною метою вивчення дисципліни «Педагогічна психологія» є висвітлити найбільш загальні закономірності, механізми виникнення, функціонування і розвитку психіки в дитячому віці та їх використання в навчанні і вихованні дітей дошкільного віку.

Основними завданнями курсу є:

1. Оволодіння студентами основними поняттями та методами педагогічної психології.
2. Ознайомлення з психологією суб'єктів педагогічної взаємодії.
3. Розуміння психологічної сутності педагогічних процесів, явищ та феноменів.
4. Набуття майбутніми психологами професійних компетентностей у сфері вирішення основних завдань психологічного супроводу педагогічного процесу.

По завершенню вивчення курсу студенти повинні **знати:**

- основні психологічні підходи до розуміння та вивчення педагогічних процесів та явищ;
- сучасні теорії навчання, учіння, наuczіння та виховання;
- основні механізми та закономірності засвоєння, структурування та збереження нового соціокультурного досвіду у свідомості особистості;
- особливості взаємозв'язку навчання, виховання та розвитку особистості;
- психологічні основи діяльності та взаємодії учасників педагогічного процесу;
- особливості управління процесом виховання особистості дитини;
- психологічні особливості учбової діяльності учня.

По завершенню вивчення курсу студенти повинні оволодіти наступними **компетентностями:**

Загальні:

ЗК3 Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК6 Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології.

ЗК7 Здійснення безпечної діяльності.

ЗК8 Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт

Спеціальні:

СК2 Здатність до фізичного розвитку дітей дошкільного (раннього та передшкільного) віку, формування життєво необхідних умінь та навичок, рухового досвіду та розвитку фізичних якостей.

СК6 Здатність до розвитку психічно-емоційної сфери особистості дітей дошкільного (раннього та передшкільного) віку.

СК7 Здатність до формування елементарних логіко-математичних уявлень у дітей дошкільного (раннього та передшкільного) віку.

СК8 Здатність до навчання дітей дошкільного (раннього та передшкільного) віку суспільно визнаних морально-етичних норм і правил поведінки.

СК10 Здатність до розвитку мовлення у дітей дошкільного (раннього та передшкільного) віку та їхньої взаємодії з однолітками та дорослими.

СК11 Здатність до організації та керівництва ігрової, художньо-естетичної, пізнавально-дослідницької діяльності дітей дошкільного (раннього та передшкільного) віку

СК12 Здатність до формування в дітей дошкільного (раннього та передшкільного) віку елементарних уявлень про різні види мистецтва та засоби художньої виразності (слово, звуки, фарби тощо) та досвіду самостійної творчої діяльності в різних видах мистецтва

СК13 Здатність до організації освітнього процесу з урахуванням індивідуальних фізичних і психічних можливостей дітей в найбільш оптимальних для них формах.

СК14 Здатність до саморозвитку та самореалізації з використанням перспективного педагогічного досвіду, освітніх інновацій у професійній діяльності.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 120 годин, 2 кредити ECTS.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	денна форма / заочна форма				
	Всього годин	кількість годин			
		лекції	практичні	лабораторні	самоостійна робота
Кредит 1. ПСИХОЛОГІЯ РОЗВИВАЛЬНИХ, НАВЧАЛЬНИХ ТА ВИХОВНИХ ВПЛИВІВ НА ДІТЕЙ У ДОШКІЛЬНІ РОКИ					
Тема 1. Педагогічна психологія як наука	2	2			
Тема 2. Загальні закономірності психічного розвитку та їх врахування у педагогічній роботі з дітьми	8	2	4		2
Тема 3. Психологічні особливості розвивальних та навчальних впливів педагога на дітей у дошкільні роки та психологічні особливості підготовки дітей дошкільного віку до майбутнього навчання в школі	12	4	4		4
Тема 4. Психологічні особливості виховного впливу о закладу дошкільної освіти та сім'ї на розвиток особистості дитини	8	2	4		2
<i>Усього годин за кредит 1</i>	30	10	12		8
Кредит 2. Психологія педагога та педагогічного спілкування у закладі дошкільної освіти					
Тема 5. Психологічна характеристика особистості вихователя закладу дошкільної освіти та оптимізація особистісно-професійного зростання	15	2	4		9
Тема 6. Психологічні особливості педагогічного спілкування та співробітництва в закладі дошкільної освіти	15	2	2		11
<i>Усього годин за кредит 2</i>	30	4	6		20
<i>Усього годин</i>	60	14	18		28

Теми лекційних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Кредит 1. Психологія розвивальних, навчальних та виховних впливів на дітей у дошкільні роки		
1.	Тема 1. Педагогічна психологія як наука	2
2.	Тема 2. Загальні закономірності психічного розвитку та їх врахування у педагогічній роботі з дітьми	2
3.	Тема 3. Психологічні особливості розвивальних та навчальних впливів педагога на дітей у дошкільні роки та психологічні особливості підготовки дітей дошкільного віку до майбутнього навчання в школі	4
4.	Тема 4. Психологічні особливості виховного впливу закладу дошкільної освіти та сім'ї на розвиток особистості дитини	2
Кредит 2. Психологія педагога та педагогічного спілкування у закладі дошкільної освіти		
5.	Тема 5. Психологічна характеристика особистості вихователя закладу дошкільної освіти та оптимізація особистісно-професійного зростання	2
6.	Тема 6. Психологічні особливості педагогічного спілкування та співробітництва в закладі дошкільної освіти	2
	Разом	14

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Кредит 1. Психологія розвивальних, навчальних та виховних впливів на дітей у дошкільні роки		
1.	Пр.1. Закономірності психічного розвитку людини в онтогенезі	2
2.	Пр.2. Особливості психічного та соціального розвитку дітей дошкільного віку	2
3.	Пр.3. Закономірності розвивального навчання	2
4.	Пр.4. Навчання як основа розвитку особистості	2
5.	Пр.5. Управління процесом виховання особистості дитини	2
6.	Пр.6. Застосування навчально-виховних і розвивальних впливів на дітей	2
Кредит 2. Психологія педагога та педагогічного спілкування у закладі дошкільної освіти		
7.	Пр.7. Психологія особистості педагога	2

8.	Пр.8.Психологічні складові ефективності педагогічної діяльності	2
9.	Пр.9.Адаптація педагога до умов професійної діяльності. Конфлікти між учасниками педагогічної	2
	Разом	18

Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Кредит 1. Психологія розвивальних, навчальних та виховних впливів на дітей у дошкільні роки		
1.	Тема 1. Педагогічна психологія як наука	
2.	Тема 2. Загальні закономірності психічного розвитку та їх врахування у педагогічній роботі з дітьми	2
3.	Тема 3. Психологічні особливості розвивальних та навчальних впливів педагога на дітей у дошкільні роки та психологічні особливості підготовки дітей дошкільного віку до майбутнього навчання в школі	4
4.	Тема 4. Психологічні особливості виховного впливу закладу дошкільної освіти сім'ї на розвиток особистості дитини	2
Кредит 2. Психологія педагога та педагогічного спілкування у закладі дошкільної освіти		
5.	Тема 5. Психологічна характеристика особистості вихователя закладу дошкільної освіти та оптимізація особистісно-професійного зростання	9
6.	Тема 6. Психологічні особливості педагогічного спілкування та співробітництва в закладі дошкільної освіти	11
	Разом	28

ЗАГАЛЬНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Самостійна робота є невід'ємною складовою вивчення навчальної дисципліни. Вона здійснюється *за такими напрямками*:

- о підготовка теоретичних питань до практичних занять.
- о підготовка рефератів та тематичних повідомлень.
- о конспектування та аналіз першоджерел.
- о підготовка практичних завдань до семінарських занять.
- о виконання практичних завдань при підготовці до практичних занять (в тому числі планування і проведення досліджень; обробка результатів психолого-педагогічних досліджень).
- о підготовка усних виступів (в тому числі захисти та презентації власної дослідницької роботи, а також презентація рефератів і тематичних повідомлень).
- о підготовка до підсумкових модульних робіт та іспиту.

Підготовка теоретичних питань до практичних занять передбачає опрацювання питань теми, які виносяться на практичне заняття. Ці питання могли як розглядати під час лекції, так і виноситися на самостійне опрацювання.

Алгоритм підготовки:

- о визначте питання для підготовки (необхідно розглянути усі питання, зазначені у плані практичного заняття).
- о опрацюйте матеріали відповідного лекційного заняття, якщо дані питання включені до лекційного курсу.
- о візьміть у бібліотеці університету (читальному залі або на кафедрі) джерела, зазначені у списку основної літератури до заняття. При підборі літератури Ви можете користуватися бібліотечними каталогами (алфавітним, предметним або систематичним).
- о визначте та опрацюйте розділи (теми або параграфи), у яких розкрито питання практичного заняття.
- о складіть план (простий або складний) відповіді на кожне питання.

- о визначте основні поняття, які Ви повинні засвоїти.

- о проаналізуйте, як опрацьований матеріал пов'язаний з іншими питаннями теми.

- о для кращого засвоєння та запам'ятовування матеріалу складіть короткий конспект (схеми, таблиці або графіки) на основі прочитаного матеріалу.

- о визначте недостатньо зрозумілі аспекти опрацьованого матеріалу. З цими питаннями Ви можете звернутися на консультації до викладача.

Конспектування першоджерел передбачає поглиблений розгляд окремих питань теми. Для конспектування можуть пропонуватися статті з фахових журналів, розділи монографій або підручників.

Алгоритм підготовки:

- о прочитайте запропоноване першоджерело.

- о оформіть бібліографію першоджерела (автор, назва, вихідні дані).

- о складіть план (простий або складний).

- о для кожного пункту плану виділіть основні положення проблеми, яка висвітлюється у першоджерелі.

- о представте прочитаний текст у вигляді тез або анотації, використовуючи, при потребі, схеми, таблиці, графіки тощо.

- о для самоперевірки перекажіть статтю, використовуючи власний конспект.

Підготовка рефератів передбачає глибокий та детальний аналіз проблеми, винесеної у темі реферату.

Алгоритм підготовки:

- о ознайомтеся з вимогами до реферату.

- о підберіть літературу, у якій розкривається тема реферату. При підборі літератури користуйтеся бібліотечними каталогами (алфавітним, предметним або систематичним).

- о складіть план реферату.

- о опрацюйте літературні джерела, користуючись порадами до конспектування першоджерел.

- о систематизуйте опрацьований матеріал відповідно до плану реферату.

- о дайте власний критичний аналіз та оцінку висвітленої проблеми.

- о оформіть реферат відповідно до вимог.

- о на основі реферату підготуйте усну доповідь на практичне заняття.

Підготовка до практичних занять передбачає структурно-методологічний аналіз досліджень, проведених іншими авторами, виконання практичних завдань до практичних занять передбачає планування і проведення досліджень; обробку їх результатів.

Алгоритм підготовки:

- о уважно прочитайте вимоги до виконання практичних завдань у змісті методичних рекомендацій до теми.

- о на основі плану визначте обсяг та зміст завдання; спосіб в який маєте його виконувати, необхідні методи, методики, техніки, матеріали.

- о користуючись літературою, зазначеною у плані лекційного та семінарського занять відповідної тематики ознайомтесь з проблематикою завдання. Проаналізуйте можливі складнощі, спробуйте усунути ризик їх виникнення самостійно, при відсутності такої можливості - зверніться до викладача практичного курсу.

- о виконуйте завдання поетапно, дотримуючись плану. При виникненні складнощів звертайтеся до викладача практичного курсу.

Підготовка до тестівта іспиту має на меті узагальнення та систематизацію знань з окремого кредиту або дисципліни у цілому.

Алгоритм виконання:

- о ознайомтесь з переліком питань та завдань до ПМР або іспиту.

- о підберіть підручники, інструктивно-методичні матеріали або іншу довідкову літературу, необхідну для підготовки (її перелік Ви можете знайти в робочій програмі або інструктивно-методичних матеріалах).

- перегляньте зміст кожного питання, користуючись власними конспектами або підручниками.

- визначте рівень знань з кожного питання.

- визначте питання, які потребують ретельнішої підготовки (опрацювання додаткової літератури, складання конспектів, схем, виконання окремих завдань тощо). З цією метою зверніться до алгоритму підготовки теоретичних питань до практичних занять та виконання завдань до практичних занять.

- Для самоперевірки перекажіть теоретичні питання або виконайте практичне завдання.

Примітка: якщо ви маєте труднощі у підготовці окремих теоретичних питань або виконанні практичних завдань, ви можете звернутися за консультацією до викладача.

ВИМОГИ ДО ВІДПРАЦЮВАННЯ ПРОПУЩЕНИХ ЗАНЯТЬ

У випадку, якщо Ви пропустили лекційне заняття, візьміть його конспект у своїх однокурсників, ознайомтеся з його змістом та перепишіть. За роз'ясненнями незрозумілих тверджень чи положень або з уточнюючими запитаннями зверніться до лектора. Покажіть цей конспект викладачу, який читає лекції не пізніше останнього заняття в модулі.

У разі пропуску практичного заняття опрацюйте теоретичні питання та виконайте усі види практичних занять за запропонованим вище алгоритмом.

ЛЕКЦІЙНИЙ КУРС

Кредит 1. Психологія навчання, виховання та розвитку особистості

Тема 1. Педагогічна психологія як наука

Мета: формувати у студентів уявлення про предмет, завдання, структуру та методи педагогічної психології як галузі психологічної науки.

Професійна спрямованість: здатність розмежовувати сфери педагогіки та педагогічної психології; уміння визначати проблеми, які розв'язуються в межах сучасної педагогічної психології.

План

1. Педагогічна психологія як галузь психологічної науки. Роль та місце педагогічної психології у реформуванні освітнього середовища.
2. Предмет та завдання педагогічної психології.
3. Структура педагогічної психології.
4. Методи педагогічної психології.
5. Етапи становлення педагогічної психології як науки.
6. Педагогічна психологія як навчальна дисципліна.

Основні поняття Педагогічна психологія, педагогічна взаємодія навчально-виховний процес, суб'єкти навчально-виховного процесу, навчання, навчіння, учіння, виховання, самовиховання, принципи педагогічної психології, структура педагогічної психології, функції педагогічної психології.

Запитання для самоперевірки:

1. У чому полягає особливість предмету вивчення педагогічної психології?
2. Чим відрізняється предмет вивчення педагогічної психології від предмету вивчення вікової психології?
3. Які проблеми педагогічної психології є недостатньо вирішені на сучасному етапі?
4. З якими дисциплінами і як саме пов'язана педагогічна психологія?
5. Чи можна назвати педагогічну психологію виключно теоретичною дисципліною?
6. На яких спеціальних принципах ґрунтується педагогічна психологія як наука?
7. Назвіть і дайте коротку характеристику методів організації дослідження педагогічної психології.
8. Де і як використовують на практиці знання з педагогічної психології?

Основна література: 1-10

Додаткова література: 3, 4

Тема 2. Загальні закономірності психічного розвитку та їх врахування

у педагогічній роботі з дітьми

Мета: сформувати знання про закономірності та динаміку психічного розвитку в онтогенезі.

Професійна спрямованість: розвиток у слухачів уміння робити власні наукові узагальнення і висновки; формування особистісних якостей студентів.

План

1. Поняття «розвиток» у педагогічній психології.
2. Психічний розвиток дитини в онтогенезі та його загальні закономірності. Необхідність знань вікових та психологічних особливостей дитини для педагога.
3. Основні напрями та теорії психічного розвитку людини (ендогенні, екзогенні, психоаналітичні, когнітивні, екологічні).
4. Культурно-історична концепція психічного розвитку Л. С. Виготського та її значення для педагогічної роботи.

Основні поняття Розвиток, ріст, дозрівання, психічний розвиток, психічні функції, закономірності психічного розвитку, адаптація, соціальна ситуація розвитку, новоутворення, стабільні періоди, критичні періоди, провідна діяльність, зона актуального розвитку, зона найближчого розвитку.

Запитання для самоперевірки:

1. Назвіть приклади кількісних і якісних змін у розвитку людини.
2. Назвіть і охарактеризуйте загальні закономірності психічного розвитку людини в онтогенезі.
3. Як Ви розумієте такі поняття як «стадіальність» та «кризовість» психічного розвитку?
4. Для чого вихователю необхідні знання закономірностей психічного розвитку дітей?
5. Які основні напрями можна виокремити в трактуванні рушійних сил психічного розвитку людини?
6. У чому полягає сутність психічного розвитку людини згідно поглядів Л.

С. Виготського?

7. Які дві сплетені лінії у психічному розвитку дитини пропонував розрізняти Л.

С. Виготський?

8. Дайте характеристику основним поняттям, які ввів у психологію

Л. С. Виготський

Основна література: 1-10

Додаткова література: 3, 4

Тема 3. Психологічні особливості розвивальних та навчальних впливів педагога на дітей у дошкільні роки та психологічні особливості підготовки дітей дошкільного віку до майбутнього навчання в школі

Мета: ознайомити студентів з психологічними теоріями розвивального навчання.

Професійна спрямованість: уміння розрізняти різні теорії розвивального навчання, здатність диференціювати методи та засоби цілеспрямованого розвитку особистості.

План

1. Поняття «научіння», «учіння» та «навчання». Психологічна характеристика поняття «научіння». Види та рівні научіння.
2. Чинники, що впливають на ефективність навчальних впливів на дошкільників.
3. Психологічні прийоми розвитку психічних процесів у дітей.

Основні поняття

Научіння, імпринтинг, умовно-рефлекторне, оперантне, вікарне, вербальне научіння, учіння, навчання, довільність, психічні процеси, увага, сенсорний розвиток, мислення, увага,

пам'ять, провідна діяльність, гра.

Запитання для самоперевірки:

1. Яка основна відмінність між поняттями «научіння» та «учіння»?
2. Які види научіння є характерними тільки для людини?
3. Проаналізуйте основні закони научіння Е. Торндайка з погляду їх врахування у педагогічній роботі з дітьми дошкільного віку.
4. Новоутворенням якого віку є довільність психічних процесів у дітей?

5. На що спрямовані навчальні впливи педагога в дошкільному віці?
6. Чи може розвиток психічних процесів у дошкільному дитинстві відбуватися стихійно, без керування з боку педагогів?
7. Які види ігор є основними у дошкільному віці?
8. Які протиріччя у соціальній ситуації розвитку свідчать про формування психологічної готовності дитини до шкільного навчання?
9. У якій діяльності виникають передумови психологічної готовності дитини до шкільного навчання?
10. Які чинники, на думку науковців, спричиняють кризу шести-семи років?
11. Назвіть основні компоненти психологічної готовності дитини до школи.
12. Якими особливостями характеризуються неготові до шкільного навчання діти?
13. Чи доцільно в старшому дошкільному віці починати вчити дитину писати і читати? Поясніть свою думку.

Основна література: 1-10

Додаткова література: 3, 4

Тема 4. Психологічні особливості виховного впливу закладу дошкільної освіти та сім'ї на розвиток особистості дитини

Мета: розширювати знання студентів про психологічні особливості процесу виховання, організації взаємодії закладів дошкільної освіти з батьками вихованців.

Професійна спрямованість: уміння диференціювати різні види виховних впливів на особистість.

План

1. Психологічна характеристика процесу виховання.
2. Моральне виховання у дошкільному віці.
3. Критерії та показники вихованості дітей.
4. Основні завдання виховання у кожному віковому періоді дошкільного дитинства.

**Основні
поняття**

Виховання, цінності, переконання, соціальні установки, звички,

моральне виховання, спрямованість особистості, наслідування, переконування, навіювання.

Запитання для самоперевірки:

1. У чому полягає психологічна сутність процесу виховання?
2. Які виділяють основні види спрямованості особистості людини?
3. Чому в процесі виховання дітей обов'язково необхідно забезпечувати прояви їх власної активності?
4. Яке значення для формування особистості дитини має педагогічна оцінка?
5. Що є основним у вихованні дитини немовлячого віку?
6. Які психологічні новоутворення можна брати за основу процесу виховання дітей дошкільного віку?
7. Чому деякі діти поведуть себе відповідно до моральних норм при спілкуванні з одними людьми (наприклад, з вихователями в садочку), а з іншими — ні (наприклад, з батьками вдома)?

Основна література: 1-10

Додаткова література: 1, 3, 4, 5

Кредит 2. Психологія суб'єктів педагогічного процесу

Тема 5. Психологічна характеристика особистості вихователя закладу дошкільної освіти та оптимізація особистісно-професійного зростання

Мета: ознайомити студентів з психологічними особливостями взаємодії усіх учасників педагогічного процесу.

Професійна спрямованість: розвиток професійної компетентності в питаннях взаємодії учасників навчально-виховного процесу.

План

1. Поняття психологічної культури педагога.
2. Психологічна структура особистості людини.
3. Спрямованість особистості педагога та мотивація до педагогічної діяльності.
4. Придатність, готовність та включеність як складники відповідності педагога професійній діяльності.

5. Індивідуальні стилі педагогічної діяльності.

Основні поняття

Педагогічна культура, психологічна культура, психологічна грамотність, психологічна компетентність, придатність до педагогічної діяльності, готовність до педагогічної діяльності, включеність у педагогічну діяльність, психофізіологічні властивості, особистісні якості, стиль педагогічної діяльності.

Запитання для самоперевірки:

1. В чому полягає основна відмінність психологічної культури людини від педагогічної?
2. Яка спрямованість особистості має бути притаманна вихователю закладу дошкільної освіти?
3. Що відрізняє професію типу «людина — людина» від професій інших типів?
4. Якою буває мотивація до педагогічної діяльності?
5. Чи може педагог з меланхолічним типом темпераменту бути ефективним? Поясніть свою думку.
6. Який стиль педагогічної діяльності є найбільш ефективним у роботі з дітьми дошкільного віку? Чому?

Основна література: 1-10

Додаткова література: 2, 4, 6

Тема 6. Психологічні особливості педагогічного спілкування та співробітництва в закладі дошкільної освіти

Мета: сформувати знання про культуру педагога, психологічну грамотність і психологічну компетентність, тактику співробітництва.

Професійна спрямованість: формування особистісних якостей студентів.

План

1. Психологічна характеристика педагогічного співробітництва та спілкування. Суб'єкт-суб'єктна взаємодія у закладі дошкільної освіти.
2. Основні стилі педагогічного спілкування.
3. Ускладнення у педагогічному спілкуванні.

4. Особливості конфліктів між учасниками педагогічного процесу у закладі дошкільної освіти.

5. Роль зворотного зв'язку в спілкуванні.

**Основні
поняття**

Спілкування, педагогічне спілкування, взаємодія, суб'єктсуб'єктна взаємодія, психологічний контакт, емпатія, соціальна перцепція, смисловий бар'єр, стиль педагогічного

спілкування.

Запитання для самоперевірки:

1. Які основні функції виконує педагогічне спілкування в закладі дошкільної освіти?
2. Як впливає педагогічне спілкування на педагогічну діяльність?
3. Які характеристики містить в собі найбільш ефективний стиль педагогічного спілкування?
4. У чому полягає сутність суб'єкт-суб'єктної взаємодії між вихователем і дитиною у закладі дошкільної освіти?
5. Які структурні компоненти спілкування виокремила М. І. Лісіна?
6. Що є внутрішнім механізмом встановлення психологічного контакту між співрозмовниками?
7. Які труднощі можуть виникати при спілкуванні педагога з дітьми дошкільного віку?

Основна література: 1-10

Додаткова література: 1-7

ПРАКТИЧНИЙ КУРС

Кредит 1. Психологія навчання, виховання та розвитку особистості

Практичне заняття № 1

Тема: Закономірності психічного розвитку людини в онтогенезі

Мета: сформувані знання про закономірності та динаміку психічного розвитку в онтогенезі.

Професійна спрямованість: розвиток у слухачів умінь робити власні наукові

узагальнення і висновки; формування особистісних якостей студентів.

УВАГА! Доповідь по теоретичним питанням передбачає демонстрацію ілюстративних матеріалів, медіасупровід тощо.

Самостійна робота студентів:

Теоретичне опрацювання питань

Соціальна організована діяльність як основа психічного й соціального розвитку дитини.

Соціальна ситуація розвитку дітей та підлітків та її специфіка в сучасних умовах.

Індивідуально-дослідницьке завдання:

1. Опрацювати наукову літературу щодо поняття про кризи та критичні періоди розвитку дітей та підлітків.
2. Ознайомтеся з теоріями психічного розвитку дитини Ж. Піаже та Е. Еріксона та виокремте ті основні положення, що мають значення для педагогічної практики.
3. Перегляньте праці відомих класиків та сучасних науковців-психологів Л. С. Виготського, Гі Лефрансуа, Г. С. Костюка, В. С. Мухіної, Г.А. Урунтаєвої з метою актуалізації необхідних педагогу знань щодо особливостей психічного розвитку дітей на кожному віковому етапі дошкільного дитинства.

Практичне заняття № 2

Тема: **Особливості психічного та соціального розвитку дітей дошкільного віку**

Мета: сформувати знання про закономірності та динаміку психічного розвитку в онтогенезі.

Професійна спрямованість: розвиток у слухачів уміння робити власні наукові узагальнення і висновки; формування особистісних якостей студентів.

УВАГА! Доповідь по теоретичним питанням передбачає демонстрацію ілюстративних матеріалів, медіасупровід тощо.

Самостійна робота студентів:

Теоретичне опрацювання питань

Характеристика соціальної ситуації розвитку дитини дошкільного віку.

Індивідуально-дослідницьке завдання:

Підготувати глосарій лекції

Написати твір-роздум на тему «Спадковість та соціум як рушійні сили психічного розвитку дитини дошкільного віку».

Практичне заняття № 3

Тема: **Закономірності розвивального навчання**

Мета: ознайомити студентів з психологічними теоріями розвивального навчання.

Професійна спрямованість: уміння розрізняти різні теорії розвивального навчання, здатність диференціювати методи та засоби цілеспрямованого розвитку особистості.

План

1. Поняття «научіння», «учіння» та «навчання». Психологічна характеристика поняття «научіння». Види та рівні научіння.
2. Чинники, що впливають на ефективність навчальних впливів на дошкільників.
3. Психологічні прийоми розвитку психічних процесів у дітей.

***УВАГА!**Доповідь по теоретичним питанням передбачає демонстрацію ілюстративних матеріалів, медіасупровід тощо.*

Самостійна робота студентів:

Теоретичне опрацювання питань

Сучасні методи навчання: переваги та виклики.

Індивідуально-дослідницьке завдання:

1. Порівняльний аналіз основних принципів різних систем розвивального навчання.
2. Використання системи розвивального навчання в Україні.

Практичне заняття № 4

Тема: **Навчання як основа розвитку особистості**

Мета: ознайомити студентів з психологічними теоріями розвивального навчання.

Професійна спрямованість: уміння розрізняти різні теорії розвивального навчання, здатність диференціювати методи та засоби цілеспрямованого розвитку особистості.

План

1. Поняття «научіння», «учіння» та «навчання». Психологічна характеристика поняття «научіння». Види та рівні научіння.
2. Чинники, що впливають на ефективність навчальних впливів на дошкільників.
3. Психологічні прийоми розвитку психічних процесів у дітей.

УВАГА!Доповідь по теоретичним питанням передбачає демонстрацію ілюстративних матеріалів, медіасупровід тощо.

Самостійна робота студентів:

Теоретичне опрацювання питань

1. Основні проблеми навчання сучасної педагогічної психології.

Індивідуально-дослідницьке завдання:

1. Скласти словник термінів до лекції.
2. Ознайомитися з системами розвиваючого і проблемного навчання; теорією поетапного формування розумових дій; теорією програмованого навчання та іншими сучасними системами у педагогічній психології. Характеристику означених поглядів подати у вигляді порівняльної таблиці.

Практичне заняття № 5

Тема: Управління процесом виховання особистості дитини

Мета: розширювати знання студентів про психологічні особливості процесу виховання, організації взаємодії закладів дошкільної освіти з батьками вихованців.

Професійна спрямованість: уміння диференціювати різні види виховних впливів на особистість.

План

1. Психологічна характеристика процесу виховання.
2. Моральне виховання у дошкільному віці.
3. Критерії та показники вихованості дітей.
4. Основні завдання виховання у кожному віковому періоді дошкільного дитинства.

УВАГА! Доповідь по теоретичним питанням передбачає демонстрацію

ілюстративних матеріалів, медіасупровід тощо.

Самостійна робота студентів:

Теоретичне опрацювання питань

1. Психотехнології виховного впливу.

Робота у підгрупах.

Підберіть необхідні матеріали для оформлення буклетів рекомендацій психолога з наступних тем: «Профілактика девіантної поведінки учнів» та «Робота з «важкими дітьми». Презентуйте на практичному занятті напрацювання підгрупи.

Практичне заняття № 6

Тема: Застосування навчально-виховних і розвивальних впливів на дітей

Мета: розширювати знання студентів про психологічні особливості процесу виховання, організації взаємодії закладів дошкільної освіти з батьками вихованців.

Професійна спрямованість: уміння диференціювати різні види виховних впливів на особистість.

План

1. Психологічна характеристика процесу виховання.

2. Моральне виховання у дошкільному віці.

3. Критерії та показники вихованості дітей.

4. Основні завдання виховання у кожному віковому періоді дошкільного дитинства.

УВАГА! Доповідь по теоретичним питанням передбачає демонстрацію ілюстративних матеріалів, медіасупровід тощо.

Самостійна робота студентів:

Теоретичне опрацювання питань

1. Психологічні теорії виховання.

Робота у підгрупах.

1. Вплив групи закладу дошкільної освіти на психічний і особистісний розвиток дитини.

2. Сучасна сім'я та її вплив на розвиток особистості.

3. Розробити міні-лекції для батьків старших дошкільників на тему «Особливості підготовки дітей до майбутнього навчання у школі».

Кредит 2. Психологія суб'єктів педагогічного процесу

Практичне заняття № 7

Тема: Психологія особистості педагога

Мета: ознайомити студентів з психологічними особливостями взаємодії усіх учасників педагогічного процесу.

Професійна спрямованість: розвиток професійної компетентності в питаннях взаємодії учасників навчально-виховного процесу.

План

1. Поняття психологічної культури педагога.
2. Психологічна структура особистості людини.
3. Спрямованість особистості педагога та мотивація до педагогічної діяльності.
4. Придатність, готовність та включеність як складники відповідності педагога професійній діяльності.
5. Індивідуальні стилі педагогічної діяльності.

УВАГА! Доповідь по теоретичним питанням передбачає демонстрацію ілюстративних матеріалів, медіасупровід тощо.

Самостійна робота студентів:

Теоретичне опрацювання питань

1. Об'єкт педагогічної діяльності.

Робота у підгрупах.

1. Підберіть необхідні матеріали для оформлення буклетів рекомендацій психолога з наступних тем: «Тайм-менеджмент у діяльності педагога» та «Емоційне вигорання педагога». Презентуйте на практичному занятті напрацювання підгрупи.

2. Створити міні-презентацію на тему «Портрет успішного вихователя ЗДО».

Практичне заняття № 8

Тема: Психологічні складові ефективності педагогічної діяльності

Мета: ознайомити студентів з психологічними особливостями взаємодії усіх учасників педагогічного процесу.

Професійна спрямованість: розвиток професійної компетентності в питаннях взаємодії учасників навчально-виховного процесу.

План

1. Поняття психологічної культури педагога.
2. Психологічна структура особистості людини.
3. Спрямованість особистості педагога та мотивація до педагогічної діяльності.
4. Придатність, готовність та включеність як складники відповідності педагога професійній діяльності.
5. Індивідуальні стилі педагогічної діяльності.

УВАГА! Доповідь по теоретичним питанням передбачає демонстрацію ілюстративних матеріалів, медіасупровід тощо.

Самостійна робота студентів:

Теоретичне опрацювання питань

1. Педагогічна ефективність.

Робота у підгрупах.

1. Ознайомтеся з психологічною літературою щодо можливостей подолання професійних труднощів, які можуть виникнути у вихователів закладів дошкільної освіти.
2. Розробити пам'ятку для вихователів «Профілактика синдрому професійного вигорання у вихователя».

Практичне заняття № 9

Тема: Адаптація педагога до умов професійної діяльності. Конфлікти між учасниками педагогічної взаємодії

Мета: ознайомити студентів з психологічними особливостями взаємодії усіх учасників педагогічного процесу.

Професійна спрямованість: розвиток професійної компетентності в питаннях взаємодії учасників навчально-виховного процесу.

План

1. Поняття психологічної культури педагога.
2. Психологічна структура особистості людини.
3. Спрямованість особистості педагога та мотивація до педагогічної діяльності.
4. Придатність, готовність та включеність як складники відповідності педагога професійній діяльності.
5. Індивідуальні стилі педагогічної діяльності.

УВАГА! Доповідь по теоретичним питанням передбачає демонстрацію ілюстративних матеріалів, медіасупровід тощо.

Самостійна робота студентів:

Теоретичне опрацювання питань

1. Професійні стереотипи у педагогічній діяльності.
2. Профілактика емоційного вигорання у педагогічній діяльності.

Робота у підгрупах.

1. Підберіть необхідні матеріали для оформлення буклетів рекомендацій психолога з наступних тем: «Правила ефективної педагогічної взаємодії» та «10 заповідей успішного педагогічного колективу». Презентуйте на практичному занятті напрацювання підгрупи.
2. Перегляньте психологічну літературу щодо причин, особливостей перебігу, видів та способів запобігання і подолання конфліктів між учасниками педагогічного процесу в закладі дошкільної освіти.
3. Підготуйте підбірку статей із сучасних психологічних журналів з проблем особистісно-професійного зростання вихователів закладів дошкільної освіти.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Загальна психологія як наука та її використання в роботі вихователя закладу дошкільної освіти.
2. Становлення психології як науки.
3. Завдання психології як науки.
4. Галузі психологічної науки.

5. Основні напрями розвитку психології та їх характеристика.
6. Методологічні принципи загальної психології.
7. Принцип детермінізму у психології.
8. Принцип системності в загальній психології.
9. Принцип випереджального психічного відображення дійсності.
10. Принцип єдності свідомості й діяльності.
11. Загальна характеристика методів психології.
12. Загальні вимоги до організації та проведення психологічного дослідження.
13. Спостереження як метод психології. Можливості використання спостереження в роботі працівників закладів дошкільної освіти.
14. Принципи наукового спостереження психічних явищ.
15. Побутове і наукове спостереження: порівняльний аналіз.
16. Експеримент і його використання в закладах дошкільної освіти.
17. Інтерв'ю як метод вивчення психіки.
18. Вимоги до проведення інтерв'ю.
19. Анкетування і його використання в роботі з батьками.
20. Вимоги до проведення анкетування.
21. Тестування як метод вивчення психіки.
22. Вимоги до проведення тестування.
23. Вивчення продуктів діяльності як метод психології.
24. Контент-аналіз як метод психології.
25. Проективні методи дослідження психіки.
26. Опитування як метод психології.
27. Психіка як об'єкт загальної психології.
28. Розвиток психіки у філогенезі.
29. Функції психіки.
30. Рівень розвитку психіки і форми поведінки тварин.
31. Виникнення і розвиток свідомості.
32. Порівняльний аналіз психіки тварин і свідомості людини.

33. Структура свідомості.
34. Свідоме і несвідоме.
35. Самосвідомість особистості та її розвиток.
36. Механізми розвитку самосвідомості особистості.
37. Поняття про «Я-концепцію».
38. Самооцінка і рівень домагань як характеристики самосвідомості.
39. Методи дослідження самооцінки і рівня домагань.
40. Вплив «Я-концепції» на можливість самореалізації особистості.
41. «Я-образ» як установка особистості. Модальності «Я».
42. Співвідношення понять «індивід», «особистість», «індивідуальність»
43. Поняття про особистість у психології.
44. Структура особистості.
45. Біологічне і соціальне в структурі особистості.
46. Стадії становлення особистості.
47. Методи вивчення особистості.
48. Рушійні сили формування і розвитку особистості.
49. Становлення особистості в групі.
50. Діяльність як умова розвитку особистості.
51. Основні види діяльності та їх характеристика.
52. Структура діяльності.
53. Формування навичок і вмінь у діяльності.
54. Основні форми прояву психіки та їх взаємозв'язок.
55. Механізми розвитку вищих психічних функцій.
56. Загальна характеристика пізнавальних процесів.
57. Відчуття як пізнавальний процес. Види відчуттів.
58. Сприймання як пізнавальний процес.
59. Умови розвитку чуттєвих форм пізнання дійсності.
60. Пам'ять як психічний процес.
61. Засоби підвищення продуктивності пам'яті.

62. Мислення як пізнавальний процес.
63. Мислення як процес розв'язання завдань.
64. Операції мислення.
65. Види мислення.
66. Засоби активізації мислення.
67. Мислення і мовлення.
68. Уява як специфічний пізнавальний процес.
69. Уява і творчість.
70. Типи темпераменту та їх характеристики.
71. Темперамент і продуктивність діяльності людини.
72. Здібності та їх вплив на успішність діяльності.
73. Загальні та спеціальні здібності, їх характеристика.
74. Умови розвитку здібностей.
75. Пам'ять як психічний процес.
76. Засоби підвищення ефективності пам'яті.
77. Увага та її властивості.
78. Можливості управління увагою.
79. Почуття та емоції..
80. Воля як регуляція психічної активності людини.
81. Вольові якості та їх розвиток.
Вольові якості та їх розвиток.
82. Загальна характеристика психічних станів.
83. Стрес і шляхи його подолання.
84. Характер: сутність і структура.
85. Дошкільна педагогіка як галузь педагогічних знань.
86. Становлення і розвиток науки про дошкільне виховання.
87. Сучасна система дошкільної освіти.
88. Особливості навчання дітей дошкільного віку.
89. Особливості виховання дітей дошкільного віку.

90. Взаємодія закладів дошкільної освіти і сім'ї у вихованні дошкільника.

ВИМОГИ ДО ІСПИТУ
ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ІСПИТУ З КУРСУ
«ПЕДАГОГІЧНА ПСИХОЛОГІЯ»

1. Володіння теоретичним матеріалом з тем курсу.
2. Зараховано усі практичні роботи, передбачені робочою програмою та інструктивно-методичними матеріалами.

Структура білету.

Екзаменаційний білет включає 2 види завдань.

I. Тестове завдання (максимальна кількість балів - 50).

Приклад тестового завдання:

Оберіть один із запропонованих варіантів відповіді

1. Що є психологічними засобами виховання:
 - а) різноманітні види наочності, психотерапія, психокорекція;
 - б) різноманітні види наочності (що пов'язані з формуванням вчинків людини), переконання;
 - в) навіювання, зміна соціальних установок, перетворення когнітивної сфери
 - г) психотерапія, психокорекція, соціально-психологічний тренінг.

II. Теоретичне питання (максимальна кількість балів - 50).

1. Об'єкт, предмет і завдання педагогічної психології.
2. Структура педагогічної психології.
3. Зв'язок педагогічної психології з іншими науками.
4. Становлення та розвиток педагогічної психології.
5. Принципи педагогічної психології.
6. Методи педагогічної психології.
7. Психологічна структура педагогічної діяльності (за Н. Кузьміною, О.Щербаковим).
8. Мотивація педагогічної діяльності.
9. Професіограма вчителя.

10. Авторитет учителя.
11. Самоосвіта вчителя.
12. Професійна деформація педагога.
13. Стилї педагогічної діяльності (за А. Марковою та А. Ніконовою).
14. Стилї педагогічного спілкування.
15. Психологічні бар'єри у педагогічному спілкуванні.
16. Адаптація педагога до умов професійної діяльності.
17. Психологічний клімат у педагогічному колективі.
18. Психологічні механізми виховання.
19. Виховний вплив. Класифікація виховних впливів (за О. Волковою).
20. Сім'я як соціально-психологічний фактор виховання.
21. Адиктивна поведінка учнів.
22. Делінквентна поведінка учнів.
23. Профілактика поведінки, що відхиляється від норми.
24. Психологічні теорії виховання (за О. Сухомлинською).
25. Моральний розвиток особистості за Л. Колбергом.
26. Особливості виховного процесу на різних етапах онтогенезу.
27. Індивідуальний підхід у процесі виховання.
28. Рівні вихованості особистості.
29. Причини порушень дисципліни дітьми.
30. Структура навчання.
31. Види навчання.
32. Типи навчання.
33. Навчальність (научуваність) і її структура.
34. Неуспішність, її попередження та подолання.
35. Дидактична система розвивального навчання Л. Занкова.
36. Теорія розвивального навчання В. Давидова і Д. Ельконіна.
37. Теорія розвивального навчання З. Калмикової.
38. Система навчання В. Шаталова.

39. Класифікація інноваційних технологій навчання (за О. Власовою).
40. Научіння та його види.
41. Концепції учіння.
42. Учбова діяльність учнів.
43. Структура учбової діяльності.
44. Формування мотиваційної сфери особистості.
45. Психологічні умови формування вміння вчитися.
46. Поняття педагогічної ситуації. Потенційно конфліктогенні ситуації у педагогічній діяльності.
47. Типи конфліктів у педагогічній діяльності.
48. Джерела конфліктів з учнями у різні вікові періоди їх психічного розвитку.
49. Деструктивні та конструктивні функції конфлікту.
50. Профілактика конфліктів у педагогічному колективі.

Шкала оцінювання: національна та ЕКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ЕКТС	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90-100	А	відмінно	зараховано
82-89	В	добре	
74-81	С		
64-73	Д	задовільно	
60-63	Е		
35-59	РХ	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного
0-34	Р	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТІВ

3 КУРСУ «ПЕДАГОГІЧНА ПСИХОЛОГІЯ»

Рівень	Бали за 100-бальною системою	Критерії оцінювання відповіді	
		Теоретичні знання	Вміння
<i>Початковий рівень знань «2» (рецептивно-продуктивний)</i>	0-25 балів без права перекладання (для екзаменів та заліків)	Студент за допомогою викладача розпізнає визначення основних термінів на побутовому рівні, однослівно («так» чи «ні») відповідає на конкретні запитання.	Студент намагається відповідати, однак потребує постійної консультації та контролю з боку викладача. За допомогою викладача намагається пояснити з наукової точки зору явища оточуючої дійсності.
	26-49 балів	Студент за допомогою викладача однослівно відповідає на запитання, відтворює незначну частку питання в тому вигляді і в тій послідовності, у якій воно було розглянуте на лекції або консультації.	Студент вміє при постійному контролі і допомозі викладача визначити тему, до якої стосується наведений приклад прояву психічної діяльності особистості.
	50-59 балів	Студент з помилками характеризує окремі поняття та явища загальної психології. Володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу.	Студент вміє при постійному контролі і допомозі викладача визначити тему та основні поняття, що пояснюють описане явище.
<i>Середній рівень знань «3» (репродуктивний)</i>	60-65 балів	Студент володіє матеріалом на початковому рівні, значну частину матеріалу відтворює на продуктивному рівні: за допомогою викладача відтворює словами, близькими до тексту лекції, визначення основних термінів, принципів частково відтворює текст підручника; у процесі відповіді допускає окремі видозміни навчальної інформації; ілюструє відповіді прикладами, що були наведені на консультації.	Студент вміє з допомогою викладача визначити тему та основні поняття, що пояснюють описане явище та навести приклади методів та методик для його дослідження.

<p><i>Достатній рівень знань «4» (конструктивний о варіативний)</i></p>	66-70 балів	Студент за допомогою викладача дає правильне визначення окремих понять з області загальної психології; словесно описує явищата закономірності психічної діяльності людини, вказує на деякі їх властивості; відтворює всю тему або її основну частину, ілюструючи відповідь власним прикладами.	Студент вміє правильно перевести приклади психічної діяльності з «побутової» мови на мову наукових понять та термінів, визначити тему, основні поняття та закономірності, що пояснюють описане явище, підібрати адекватні методи для його дослідження та описати їх результати.
	71-73 балів	Студент за допомогою викладача свідомо відтворює тему лекції, ілюструючи її власними прикладами; розкриває суть загально-психологічних процесів та явищ, допускаючи у відповідях незначні неточності; намагається співвіднести окремі психо-діагностичні методики з їх груповими характеристиками; намагається застосувати окремі прийоми логічного мислення (порівняння, аналіз, висновок).	Студент вміє правильно перевести приклади психічної діяльності з «побутової» мови на мову наукових понять та термінів, визначити тему, основні поняття та закономірності, що пояснюють описане явище, підібрати адекватні методи для його дослідження зробити якісний аналіз результатів дослідження та частково узагальнити результати.
	74-80 балів	Студент без помилок відтворює зміст питання, наводячи власні приклади; правильно розкриває суть психо-діагностичних понять.	Студент здатний дати психологічне пояснення прикладам загально-психологічних процесів та явищ, підібрати методи та провести дослідження, описати отримані результати. Самостійно навести приклади схожих явищ та дати їм узагальнююче пояснення.

	81-85 балів	Студент володіє навчальною інформацією, вміє зіставляти, узагальнювати та систематизувати інформацію під керівництвом викладача; аргументовано відповідає на поставлені запитання і намагається відстояти свою точку зору.	Студент здатний дати психологічне пояснення прикладам загальнопсихологічних процесів та явищ, підібрати методи та провести дослідження, описати отримані результати. Самостійно навести приклади схожих явищ та дати їм узагальнююче пояснення. При потребі звертаючись до викладача може визначити окремі шляхи корекції або розвитку описаного явища.
	86-88 балів	Студент вільно володіє вивченим обсягом навчального матеріалу, наводить аргументи на підтвердження своїх думок, використовуючи матеріали власних спостережень та проведених досліджень; може за допомогою викладача відповідати на питання, що потребують знання кількох тем	Студент здатний дати психологічне пояснення прикладам загальнопсихологічних процесів та явищ, підібрати методи та провести дослідження, описати отримані результати. Самостійно навести приклади схожих явищ та дати їм узагальнююче пояснення. При потребі звертаючись до викладача може визначити окремі шляхи корекції або розвитку описаного явища. При виконанні завдання може поєднувати знання з кількох тем.

<p><i>Високий рівень знань «5» (творчий)</i></p>	<p>90-93 балів</p>	<p>Студент вільно володіє темою, має ґрунтовні психологічні знання; вільно відповідає на запитання, що потребують знання кількох тем; оцінює окремі нові факти, явища; судження логічні й достатньо обґрунтовані; узагальнює і систематизує матеріал у межах навчальної теми; самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності.</p>	<p>Студент виявляє Початкові творчі здібності: уміє працювати зі спеціальною літературою (наукові журнали тощо); знаходить джерела інформації та самостійно використовує їх відповідно до цілей, які поставив викладач, свою відповідь ілюструє схемами, прикладами з життя; проводить самоперевірку виконаної роботи; може з неповним обґрунтуванням пояснити виконання завдань підвищеного (комбінованого) рівня.</p>
	<p>94-97 балів</p>	<p>Студент вільно висловлює власні думки, визначає програму особистої пізнавальної діяльності, самостійно оцінює різноманітні психодіагностичні дослідження, висловлюючи особисту позицію щодо них; без допомоги викладача знаходить джерела інформації і використовує одержані відомості відповідно до мети та завдань власної пізнавальної діяльності.</p>	<p>Використовує набуті знання в нестандартних ситуаціях, переконливо аргументує особисту життєву позицію, узгоджуючи її з загальнолюдськими цінностями</p>
	<p>98-100 балів</p>	<p>Студент виявляє особливі творчі здібності, глибоко розуміє суть психічних процесів та явищ; подає ідеї згідно з вивченим матеріалом, робить творчо обґрунтовані висновки; вміє аналізувати і систематизувати матеріали власних досліджень.</p>	<p>Студент самостійно розвиває власні обдарування і нахили, вміє самостійно здобувати знання, формулювати психологічну проблему і визначати шляхи її розв'язання; вести дискусію з конкретного питання; проводити дослідження високої складності.</p>

		власних досліджень; визначає порядок особистої навчальної діяльності, самостійно оцінює її результати. Активно займається науково-дослідною роботою.	
--	--	---	--

Рекомендована література

Основна:

1. Євтух М. Б., Лузік Е. В., Ладогубець Н. В., Ільїна Т. В. Педагогічна психологія : Підручник. Київ: Кондор, 2015. 420 с. Режим доступу: http://lib.khnu.km.ua/fond/NOV/new09_2016/452863.pdf
2. Заброцький М. М., Шапошникова Ю. Г. Лекції з педагогічної психології: навч. посіб. Херсон: Грінь Д. С., 2014. 144 с.
3. Закалик Т. М. та ін. Психологія розвитку та успіху особистості: навч. посіб. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2019. 488 с.
4. Левус Н. І., Волошок О. В. Педагогічна психологія в схемах і таблицях : навчальний посібник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка; Артос, 2015. 340 с.
5. Мельник І. С. Педагогічна психологія: дошкільний вік. Навчальний посібник для студентів напряму підготовки «Дошкільна освіта». К.: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2013. 128 с.
6. Педагогічна психологія: Методичні рекомендації. / Укладачі: К 60 Т. В. Коломієць, Т. В. Можаровська, Т. М. Шапран. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2018. 97с.
7. Педагогічна психологія: навч. посіб. / укладачі: Н. Г. Матейчук, О. П. Степаненко. Чернівці, 2014. 240 с.
8. Поліщук В. М. Вікова і педагогічна психологія : навчальний посібник. 4-те вид., стер. Суми: Університетська книга, 2019. 352 с.
9. Сергєєнкова О. П. Педагогічна психологія: навчальний посібник. К: Центр учбової літератури, 2019. 168с.
10. Токарева Н. М. Шамне А. В. Вікова і педагогічна психологія : підручник [для студентів вищих навчальних закладів] Київ, 2017 с. 480.

Додаткова:

1. Арттерапія: *Психолог дошкілля*. 2017. № 9(98). С. 26.
2. Афанасенко Т. Психолого-педагогічне проектування взаємодії: як організувати і реалізувати. *Палітра педагога*. 2016. № 6. С. 7.
3. Вічалковська Н. К. Педагогічна психологія : методичні рекомендації до

проведення практичних занять та організації самостійної роботи студентів. Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, факультет психології та соціології, кафедра педагогічної та вікової психології. Луцьк : Вежа-Друк, 2018. 64 с.

4. Педагогічна та професійна психологія : конспект лекцій для студентів денної та заочної форм навчання освітнього ступеня магістр зі спеціальності 8.18010021 «Педагогіка вищої школи» освітнього ступеня бакалавр зі спеціальності 6.030102 «Психологія». Уклад. Ж. Б. Богдан, Т. О. Солодовник. Харків : НТУ «ХП», 2016. 68 с.

5. Розвиток особистості в різних умовах соціалізації: монографія. За ред.. О. Л. Калмикової, Г. О. Хомич. К.: ВД Слово, 2016. 472с.

6. Тищук Л. Професійне вигорання: як йому запобігти? *Дошкільне виховання*. 2011. № 10. С. 10–14.

7. Туркот Т. Агресивна поведінка: виявити, запобігти, допомогти. *Дошкільне виховання*. №12. 2016. С. 6–8.

СЛОВНИК ТЕРМІНІВ

Авторитарний стиль керівництва (укр.) – характеризується відсутністю демократичного прийняття рішень та процесів їх впровадження, рішення ухвалюються керівником з вимогою беззаперечного їх виконання.

Авторитет (укр.) – вплив особистості, заснований на статусі, становищі, посаді, які вона обіймає, визнанні за нею права на прийняття відповідальних

Агресивна поведінка (укр.) – ворожі дії, метою яких є заподіяння образи, шкоди, страждань іншим.

Адаптація етнічна (укр.) – пристосування окремих індивідів або групи до умов етнічного середовища.

Адаптація професійна (укр.) – включення особистості у систему суспільної виробничої діяльності і пристосування до цієї діяльності.

Акселерація (укр.) – прискорений індивідуальний розвиток, за якого середньо фізичні та психофізіологічні показники дитини або підлітка випереджають оптимальні.

Активність – прагнення дитини до підтримання життєво важливих зв'язків з навколишнім світом або до його перетворення.

Активність соціальна (укр.) – свідома, цілеспрямована діяльність людини, орієнтована як на перетворення соціальних умов, так і на формування соціальних якостей власної особистості (активна життєва позиція).

Бесіда (укр.) – метод отримання інформації за допомогою спілкування з метою виявлення особливостей, які найбільш повно характеризують особистість. Бесіда також є методом навчання, що передбачає запитаннявідповіді.

Білінгвальна освіта (укр.) – освіта, яка передбачає навчання представників етнічних меншин двома мовами (державною і рідною).

Вербалізм – стан, при якому дітям характерний високий рівень мовного розвитку та пам'яті на фоні недостатнього розвитку сприйняття й мислення.

Вербальне навчіння – здобування соціального досвіду через засвоєння

вербальних моделей, тобто понять і способів оперування ними.

Виховання – діяльність педагогів – вихователів, спрямована на зміну свідомості, світогляду, психіки, ціннісних орієнтацій, знань і способів діяльності особистості, що сприяє її моральному, духовному зростанню і вдосконаленню.

Виховна ситуація – поєднання психологічних, педагогічних, соціальних, матеріальних та інших умов; система взаємопов'язаних об'єктивних і суб'єктивних обставин життєдіяльності вихованця і вихователя.

Виховний ідеал (національний) (укр.) – комплекс ціннісних орієнтацій та характеристик особистості, що має національні ознаки. На його формування впливають історичні обставини, народна мораль, культура, звичаї, традиції, менталітет конкретного народу.

Виховний ідеал (укр.) – взіреть для наслідування, до якого прагне суспільство і кожна окрема особистість, будучи недосяжним, він протиставляється дійсності та втілює образ майбутнього. Охоплює комплекс ціннісних орієнтацій та характеристик особистості, до формування яких варто прагнути.

Відчуття (укр.) – психічний процес відображення окремих властивостей предметів і явищ в мозку людини.

Вікарне наочіння – наочіння через пряме спостереження за поведінкою інших людей, в результаті якого людина відразу переймає і засвоює спостережувані форми поведінки.

Вікова педагогіка (укр.) – наука, що вивчає закономірності навчання і виховання дітей різних вікових груп.

Вікова періодизація (укр.) – поділ цілісного життєвого циклу людини на вікові періоди, певні відрізки часу (дошкільний вік, підлітковий вік і т.п.).

Внутрішня позиція школяра – нова система мотивів і потреб, що виникає в кінці дошкільного віку і пов'язана з учінням як новою, серйозною, суспільно значимою діяльністю.

Гендер (укр.) – соціально-культурна ідентичність у межах усвідомлення

статевої належності.

Гра предметна – дитяча гра з предметами людської матеріальної і духовної культури, в якій дитина використовує їх за прямим призначенням.

Гра символічна – вид гри, в якій реальність відтворюється у вигляді символів, знаків, а ігрові дії виконуються в абстрактній символічній формі.

Гра сюжетно-рольова – спільна групова дитяча гра, в якій її учасники розподіляють, беруть на себе і виконують різні соціальні ролі (матері, батька, вихователя, лікаря, дитини, учня і т.п.) і відтворюють сюжети з подій реального життя людей, оповідань, казок і т.п.

Група (укр.) – кількісне об'єднання індивідів на основі спільних інтересів, спільної мети діяльності.

Групова навчальна діяльність (укр.) – форма організації навчання в загальноосвітніх школах і вищих навчальних закладах.

Гуманізм (укр.) – визнання людини найвищою цінністю у світі, повага до гідності людини, визнання права на щастя, вільний прояв і розвиток здібностей.

Девіації (укр.) – відхилення від норм поведінки, прийнятих у даному суспільстві.

Делікатність (укр.) - чуйне ставлення до людей, небажання завдати образи.

Демократичний стиль керівництва (укр.) – передбачає постійну взаємодію, колегіальне прийняття рішень керівником і співробітниками.

Дефектологія (укр.) – наука, що досліджує різноманітні аспекти навчання і виховання дітей з проблемами фізичного і психічного розвитку.

Дидактика (укр.) – галузь педагогіки, яка розробляє теорію освіти, навчання і виховання в процесі навчання.

Дидактична гра (укр.) – отримання знань учнями в ігровій формі, що підвищує інтерес до навчання.

Дискримінація (укр.) – обмеження або позбавлення прав певної категорії громадян за расовими, національними, статевими, віковими ознаками, політичними або релігійними переконаннями.

Диференційоване навчання (укр.) – організація навчально-виховного процесу з урахуванням індивідуальних особливостей учнів.

Діяльність – активна взаємодія суб'єкта з навколишньою дійсністю, в ході якої відбуваються зміни в психічній діяльності суб'єкта і в об'єкті, на який вона спрямована.

Довільні дії – дії, що здійснюються відповідно до заздалегідь поставленої мети.

Довільність поведінки – здатність відмовитися при необхідності від того, що безпосередньо приваблює, і діяти відповідно до заздалегідь поставленої мети.

Дошкільна зрілість – цілісний психічний стан дитини-дошкільника з оптимальним рівнем розвитку якісних новоутворень, для яких дошкільний період є сенситивним.

Дошкільна педагогіка (укр.) – наука про закономірності навчання і виховання дітей від народження до вступу в школу.

Духовні цінності (національні) (укр.) – найвищі орієнтири, вироблені суспільством упродовж історичного розвитку, виступають соціальнонормативними регуляторами суспільного і громадського життя людей, відіграють роль особливих інтегруючих, соціалізуючих, комунікативних засад і, виступаючи у формі ціннісних настанов, соціально-політичних ідеалів, ідей, ідеологій утворюють духовно-ціннісне ядро національної самосвідомості.

Екологічне виховання (укр.) – організована педагогічна діяльність, спрямована на ознайомлення учнів з основами екології, розвиток екологічної культури.

Емпатія – здатність зрозуміти емоційний стан іншої людини, проникнути в її переживання.

Естетичне виховання (укр.) – формування у дітей естетичного ставлення до життя, розуміння прекрасного у мистецтві, природі, взаєминах людей.

Етика (укр.) – філософська наука, яка вивчає мораль; умовна система

моральних норм.

Загальна освіта (укр.) – сукупність знань основ наук про природу, суспільство, людину, а також відповідних умінь і навичок.

Заклад дошкільної освіти (укр.) – навчально-виховний заклад для дітей до шести років, який здійснює догляд, навчання і виховання дітей.

Заохочення (укр.) – спонукання когось до виконання певних дій через власний приклад, похвалу, нагородження.

Засоби навчання (укр.) – допоміжні матеріальні засоби школи з їх специфічними дидактичними функціями.

Звичай (укр.) - стереотипи соціальної поведінки, які зберігаються незмінними впродовж тривалого періоду часу, передаються від покоління до покоління.

Здібності – індивідуально-психологічні особливості людини, що виявляються в діяльності і є умовою її успішного виконання.

Здібності (укр.) – психічні властивості індивіда, які забезпечують успішне виконання певних видів діяльності.

Знаково-символічна функція свідомості – можливість використовувати об'єкт у якості заміни іншого.

Знання – перевірений на практиці результат пізнання навколишньої дійсності, правильне її відображення в мисленні людини.

Зона актуального розвитку – те, що дитина може виконувати самостійно в даний момент.

Зона найближчого розвитку – те, що саме сьогодні дитина вміє робити в співробітництві і під керівництвом дорослого, а завтра вона стає здатною виконувати самостійно.

Імпринтинг – швидке, автоматичне, майже миттєве пристосування організму до умов його життя з використанням готових від народження форм поведінки.

Інтелектуалізація афекту – здатність дитини осмислити наслідки своїх вчинків, передбачати результати своєї діяльності.

Інтелектуальна готовність до шкільного навчання – один із компонентів готовності, що передбачає певний рівень розвитку пізнавальних процесів.

Інтелектуальні почуття – почуття, що виникають і розвиваються в процесі пізнавальної діяльності (здивування, сумнів, радість пізнання).

Інтеріоризація – процес переходу зовнішніх дій у внутрішні.

Комунікативна компетентність (укр.) – достатнє володіння мовою на вербальному і невербальному рівнях, здатність спілкуватися з дотриманням певних морально-етичних норм.

Комунікація (укр.) – процес передавання інформації вербальними і невербальними засобами.

Культура (укр.) – рівень розвитку суспільства та творчих здібностей особистості, що втілюються у певні форми організації суспільного життя і діяльності людей, а також у створені ними матеріальні і духовні цінності.

Культура міжособистісних стосунків (укр.) – рівень взаємовідносин між людьми; прикладна етична дисципліна, яка вивчає взаємини між людьми, опосередковані моральною культурою суспільства (етносу).

Культура спілкування (укр.) - поєднання комунікативної установки, знань з етики, психології та вміння використовувати ці знання на практиці.

Мораль (укр.) – система поглядів, норм, оцінок, які регулюють поведінку.

Моральна норма (укр.) – норма, якої потрібно дотримуватися за будь-яких обставин; важливий елемент моральних відносин і моральної культури Суспільства.

Моральний розвиток – процес, який передбачає засвоєння моральних норм, формування моральної свідомості і моральної поведінки.

Моральні норми – суспільно вироблені правила поведінки, якими керуються люди у своєму житті і діяльності.

Моральні почуття – переживання, пов'язані із задоволенням або незадоволенням прагнень дитини дотримуватися вимог суспільного життя, дотримуватися моральних норм.

Моральні якості – постійні властивості особистості, які проявляються у всіх

ситуаціях, і пов'язані з прагненням дотримуватися моральних норм.

Мотив – спонукання до діяльності, пов'язане із задоволенням потреб людини.

Мотивація (укр.) – сукупність причин психологічного характеру, які зумовлюють поведінку людини, її активність.

Навичка – стійка, удосконалена у результаті багаторазових, цілеспрямованих вправ дія.

Навченість – відносно стійка властивість особистості, суттєвим компонентом якої є здатність до навчання.

Наслідування – універсальний спосіб засвоєння чужого досвіду, здатність мимовільно відтворювати рухи і дії, поведінку та діяльність інших.

Научіння – стійка, доцільна зміна діяльності, що виникає завдяки попередній діяльності і не викликана безпосередньо вродженими фізіологічними реакціями організму.

Новоутворення – якісно новий тип особистості і взаємодії людини з дійсністю, відсутній як ціле на попередніх етапах розвитку.

Оперантне научіння – научіння шляхом виконання дій, для вироблення яких організму треба активно експериментувати із середовищем і в такий спосіб встановлювати зв'язки між різними стимулами.

Пам'ять (укр.) – психічний процес в мозку людини даних її минулогодосвіду.

Патерналізм (укр.) – система моральних норм, яка передбачає опікунство, турботу і відповідні очікування людей.

Педагогічна (професійна) спрямованість особистості педагога – інтерес до педагогічної діяльності і здатність нею займатися та емоційне ставлення до діяльності (любов, задоволення, інші потреби).

Педагогічна діяльність (укр.) - цілеспрямований виховний та навчальний вплив педагога на учнів з метою вирішення освітніх завдань і розвитку особистості.

Педагогічна психологія – це самостійна галузь психологічної науки, що

зосереджена на пізнанні і використанні психологічного і особистісного потенціалів суб'єктів педагогічної діяльності у процесі навчання, виховання та оволодіння соціокультурним досвідом.

Педагогічна технологія (укр.) – сукупність психолого-педагогічних настанов, які визначають спеціальний підхід, поєднання форм, методів, засобів у навчально-виховному процесі.

Педагогічне спілкування – це професійне спілкування педагога з дітьми у процесі їх навчання та виховання, яке має певні педагогічні функції та спрямоване на створення сприятливого психологічного клімату, оптимізацію діяльності та стосунків між педагогом та дітьми.

Педагогічне спостереження (укр.) – спеціально організоване, цілеспрямоване, систематичне та планомірне сприйняття досліджуваного в природних умовах.

Педагогічний експеримент (укр.) – комплексний дослідницький метод, суть якого полягає в дослідженні педагогічних явищ у спеціально створених умовах.

Пізнавальна активність – специфічна властивість особистості дитини, спрямована на активне набуття нових знань.

Пізнавальні інтереси – група мотивів, пов'язана зі змістом і процесом учіння, спрямована на опанування способом певної діяльності.

Поведінка (укр.) – сукупність вчинків людини чи групи людей.

Потреба – джерело активності суб'єкта, потреба в матеріальних або духовних об'єктах, необхідних для його існування і розвитку.

Проблемна ситуація – пізнавальна ситуація, за якої дитині недостатньо наявних знань для розв'язання, виконання теоретичного чи практичного завдання, що породжує суб'єктивну потребу в нових знаннях, стимулює пізнавальну активність.

Провідна діяльність – основний вид діяльності дитини на тому чи іншому віковому етапі її розвитку, в якій виникають і диференціюються інші види діяльності, перебудовуються основні психічні процеси і відбуваються зміни

психологічних особливостей особистості на даній стадії її розвитку.

Психіка (укр.) – результат роботи мозку, який полягає у відображенні об'єктивної реальності.

Психічні стани (укр.). – афект, стрес, фрустрація, пристрасть, настрій.

Психологічна готовність до шкільного навчання – комплекс психологічних якостей, які забезпечують успішне навчання в школі. Містить такі компоненти, як інтелектуальна, особистісна та соціально-психологічна готовність.

Психологічна культура (укр.) – сукупність уявлень про психіку та способи її регуляції, які є в індивіда або групи.

Психологічна культура педагога – це якісно-професійна характеристика його особистості, в основі якої знаходиться система усвідомлених спеціальних психологічних цінностей, що творчо використовуються та примножуються в процесі професійної діяльності.

Психологічна стійкість – здатність зберегти і використати цінний педагогічний досвід як необхідну основу пропонованих інновацій, прагнення конструктивно розв'язувати проблемні педагогічні ситуації.

Психологічний дискомфорт (укр.) – відчуття людиною тривожності або самотності через неприйняття цінностей інших людей, неспроможності пристосування до нових умов.

Рефлекс (укр.) – відповідь-реакція організму на подразник.
ршень.

Самовиховання – управління суб'єктом своєю діяльністю, спілкуванням, поведінкою, переживаннями, спрямованими на зміну своєї особистості відповідно до усвідомлених цілей, ідеалів і переконань задля самовдосконалення.

Сенсорні еталони – історично сформовані уявлення про чуттєві властивості, якості і ознаки об'єктів.

Синдром професійного вигорання – складний психофізіологічний феномен, який визначається як емоційне, розумове та фізичне виснаження,

пов'язане з тривалим емоційним навантаженням.

Соціальна перцепція – сприйняття, розуміння і оцінка людиною інших людей.

Соціальна ситуація розвитку – своєрідне, специфічне для даного віку, виняткове, єдине і неповторне відношення між людиною і навколишньою дійсністю, насамперед, соціальною.

Спосіб дії – сукупність операцій планування, організування умов, необхідних перетворень і контролю за виконанням дії, що забезпечує її результат.

Стиль педагогічної діяльності – сукупність загальних і спеціальних способів професійної діяльності, що проявляються в різних умовах її здійснення і забезпечують її найкраще виконання.

Супідрядність мотивів – певне співвідношення мотивів, що встановлюється на основі виділення більш важливих мотивів, які підпорядковують собі інші.

Такт педагогічний (укр.) – почуття міри в застосуванні засобів впливу щодо вихованців.

Тактовність (укр.) - моральна якість особистості, яка виражає здатність поважати людей будь-якої національності, уважно ставитися до їх переживань, обирати оптимальний стиль спілкування.

Талант (укр.) – найвищий рівень розвитку спеціальних здібностей.

Творчість (укр.) – продуктивна людська діяльність, здатна породжувати якісно нові матеріальні та духовні цінності суспільного значення.

Темперамент (укр.) – індивідуально-психологічна характеристика людини, яка виявляється в силі, врівноваженості і швидкості перебігу психічних процесів.

Тести (укр.) – спеціально розроблені завдання з метою виявлення наявності або відсутності певних властивостей особистості, здатності її виконати певну діяльність.

Толерантність (укр.) - терпимість до чужих думок, вірувань, поведінки, повага і визнання легітимності законних інтересів іншого, що не розходяться

з мораллю, готовність до діалогу і до розширення власного досвіду у взаємодії з іншими.

Традиції (укр.) – форми соціально-культурної наступності, які орієнтують як на збереження надбань культури, так і на їх відтворення і розвиток.

Увага (укр.) – зосередженість свідомості людини на певних об'єктах внаслідок чого вони відображаються в мозку більш чітко.

Уміння – здатність використовувати наявні знання, поняття, оперувати ними для виявлення суттєвих властивостей об'єктів і явищ, успішного розв'язання теоретичних і практичних завдань.

Умовно-рефлекторне навчіння – виникнення нових форм поведінки як умовних реакцій на нейтральний стимул, який раніше специфічної реакції не викликав.

Учіння – це один з основних видів діяльності людини, спрямований на її саморозвиток через опанування способами предметних і пізнавальних дій, узагальнених за формою теоретичних знань.

Уява (укр.) – психічний процес створення в мозку людини нових образів на основі знань та минулого досвіду.

Фізичне виховання (укр.) – система соціально-педагогічних заходів, спрямованих на оздоровлення, загартування організму, гармонійний розвиток особистості.

Формування асоціацій - встановлення тимчасових зв'язків між окремими фрагментами знання чи досвіду.

Фундаментальні дослідження в педагогіці (укр.) – дослідження, що мають на меті розкриття загальних особливостей педагогічних явищ, наукове обґрунтування педагогічної діяльності.

Цілепокладання – здатність до породження нових цілей в діяльності людини.

ТАБЛИЦІ

Таблиця 1

**Характеристика вікових періодів психічного
та особистісного розвитку дитини**

Віковий період	Соціальна ситуація	Провідна діяльність	Новоутворення	
			У структурі особистості	У психічних процесах
Немовлячий вік: до 1 року	всі потреби дитини задовольняє дорослий, повна залежність	безпосередньо емоційне спілкування з дорослими	потреба в спілкуванні з іншими, емоційне ставлення до них	перцептивні дії (сприймання), хапання, сенсомоторні дії
Ранній вік: 1–3 років	Співпраця дитини з дорослими в оволодінні побутовими предметами	Предметно-маніпулятивна гра	мовлення і свідомість	наочно-дійове мислення, сприймання
Дошкільний вік: 3–7 років	Вимоги дорослих пов'язані зі вступом до школи	Сюжетно-рольова гра	Підпорядкування мотивів, етичні норми, прагнення до суспільно-значущої діяльності	елементи довільної поведінки
Молодший шкільний вік: 7–11 років	Вступ до школи, розширення кола спілкування дитини, вимоги дорослих пов'язані з навчанням	навчальна діяльність	сприймання і виконання навчальної діяльності як суспільно-значущої; пізнавальні інтереси, норми взаємин	Теоретичне мислення, рефлексія, внутрішній план діяльності
Підлітковий (молодший підлітковий): 11–14 років	Обмеження дорослим прагнення дитини до самостійності, бажання спілкуватися з ровесниками, суспільні обов'язки, повноліття	інтимно-особистісне спілкування	Почуття дорослості. Інтерес до проблем світогляду, власної особистості, до статусу в суспільстві. Плани на майбутнє	Самостійний аналіз соціальних явищ
Ранній юнацький (старший підлітковий): 14–18 років	Професійна підготовка, політичні, юридичні права, як у дорослих.	Навчально-професійна	Відповідальність, самодіяльність, реальне уявлення про майбутнє,	Професійне спрямування в пізнавальних інтересах

			готовність до професійного мовизначення	
--	--	--	---	--

Таблиця 2

Вікові кризи розвитку

Вікова криза (кризовий період)	Віковий період розвитку (літичний, сталий період)
Криза новонародження	Період немовляти (10 днів – 1 рік)
Криза одного року	
Криза 3 років	Раннє дитинство (1 – 3 роки)
Криза 7 років	Дошкільний вік (3 – 7 років)
Криза 13 років	Шкільний вік (8 – 11/12 років)
Криза 17 років	Пубертатний вік років (14 – 18 років)

Таблиця 3

Форми спілкування дитини з дорослим у дошкільному віці (за М.І.Лісіною)

Форма спілкування	Показники форм спілкування дитини з дорослим				
	Місце спілкування у системі життєдіяльності дитини	Зміст потреби у спілкуванні	Провідний мотив спілкування	Основні засоби спілкування	Значення форми спілкування у загальному розвитку психіки
Ситуативно-особистісна (з 2 міс.)	забезпечує виживання і задоволення первинних потреб дитини	потреба у доброзичливій увазі дорослих	Особистісний (дорослий приваблює дитину як центральний об'єкт пізнання і діяльності; джерело ласки і уваги, не пов'язане із діями дитини)	Експресивно-мімічні операції	Загальна активація психіки дитини; формування перцептивних дій, підготовка до оволодіння хапанням

Ситуативно-ділова (3-6 міс.)	Забезпечує пільну з дорослим предметну діяльність дитини	У доброзичливій увазі дорослого і співпраці з ним	Діловий (дорослий приваблює як партнер у грі, зразок для наслідування, експериментування, помічник, організатор, учасник спільної предметної діяльності)	Предметно-дієві операції	Розвиток предметної діяльності, підготовка до оволодіння мовленням, 1-й етап розвитку активного мовлення
Позаситуативно-пізнавальна (3-4 роки)	Забезпечує пільну з дорослим та самостійну діяльність дитини з ознайомлення із світом фізичних об'єктів	У доброзичливій увазі дорослого, співпраці й повазі	Пізнавальний (дорослий приваблює як ерудит, джерело пізнання про позаситуативні об'єкти (яких немає в оточенні), як партнер обговорення причин явищ у фізичному світі)	Мовленнєві операції	Первинне проникнення у сутність явищ, розвиток наочного мислення
Позаситуативно-особистісна (5-6 років)	Забезпечує спільну з дорослим та самостійну діяльність дитини з ознайомлення із світом фізичних об'єктів	У доброзичливій увазі, співпраці й повазі, у співпереживанні та взаєморозумінні дорослого	Особистісний (дорослий приваблює як особистість, що володіє знаннями, вміннями, соціально-моральними нормами, строгий і добрий старший товариш)	Мовленнєві операції	Заохочення до моральних цінностей суспільства, перехід до дискурсивного мислення; формування готовності до школи

Таблиця 4

**Характеристика властивостей темпераменту у дошкільників –
представників різних його типів**

Властивості	Типи темпераменту дошкільника			
	Сангвініки	Холерики	Флегматики	Меланхоліки

СЕНЗИТИВНІСТЬ	Чутливість до подразників знижена, тому не реагують на зауваження, зроблене тихим голосом	Знижена, не одразу реагують на зауваження. Особливо, коли збуджені, захоплені грою	Легко засинають, багатосплять	Легко, сильно, надовго ображаються, схильні до страхів. Побачивши нахмурене обличчя дорослого, може заплакати, відмовитися від виконання діяльності. Здатні глибоко співпереживати іншому, чуйно вловлювати настрій у витворах мистецтва
АКТИВНІСТЬ	Життя радісні, висока працездатність, довго можуть займатися цікавою справою, але швидко припиняють виконання, якщо зникає інтерес. Легко дисциплінувати.	Важко дисциплінувати, часто порушують добрі звички	Висока працездатність, уміння робити все ретельно, наполегливо, тривало; концентруватися на виконанні завдання (довго спостерігати за об'єктом, що зацікавив). Легко дисциплінувати у звичних обставинах	Нервова система швидко виснажується, особливо при порушенні режиму дня. Потребують тривалого відпочинку для відновлення сил
	На позитивні стимули реагують гучним сміхом, на негативні – не менш гучним плачем.	Емоції мають крайні прояви: не плачуть, а ридать, не усміхаються, а регочуть. Нестримані, нетерплячі, запальні. На заборони дорослих відповідають бурхливим протестом.	Зовнішні прояви емоцій збіднені: не голосно сміються і тихенько плачуть	Переважають негативні емоційні реакції: плаксивість, тривожність, страх.
РЕАКТИВНІСТЬ		Погано засинають і неспокійно сплять, не можуть стримувати відчуття голоду, гучно і настирливо вимагають їжі.		

ПЛАСТИЧІСЬ-РИГІДНІСТЬ	Легко просинаються і засинають, швидко звикають до нової обстановки. Із задоволенням і енергійно беруться за нову справу і кидають її, починаючи, наступну. Навички формуються швидко і легко перебудовуються. Почуття, інтереси і настрої нестійкі	Часто змінюється настрої. Навички формуються довго і важко перебудовуються. Труднощі переключення і концентрації уваги. Чутливі до порушення режиму дня, до зміни стереотипів.	Навички і звички формуються довго, але дуже стійкі. Хворобливо переживають порушення режиму дня, стереотипів. У нових ситуаціях поведінка дитей порушується. Інші дити важко до них пристосовуються, і вони самі погано сходяться з ними	У новій обстановці швидко настає перевтома, працездатність знижується.
ЕКСТРАВЕРТОВАНІСТЬ ІНТРАВ	Переживання як прояв виявляються зовні. Більшою мірою відволікаються на зовнішні стимули, ніж на внутрішні.	Переживання як прояв виявляються зовні. Більшою мірою відволікаються на зовнішні стимули, ніж на внутрішні.	Низька емоційність, невиразна, бідна міміка. Вважають за краще гратись на самоті в спокійні гри (режисерські, настільно-дидактичні) уникають занять, пов'язаних з руховими перевагами	До спілкування з однолітками не прагнуть, віддають перевагу грі на самоті
ТЕМП РЕАКЦІЙ	Люблять галасливі ігри і віддають перевагу діяльності, пов'язаній з руховою активністю. Рухи дуже виразні, швидкі, жвава міміка. Мовлення гучне, енергійне, його темп швидкий	Віддають перевагу рухливим іграм, з елементами спорту, а нерідко просто бігають по групі або ігровій кімнаті. Рухи різкі, переривисті. Мовлення швидке, плутане, нерідко незрозуміле.	Будь-яку діяльність виконують поволі, їм необхідний якийсь час, щоб зрозуміти, що ж від них вимагають. Мовлення повільне, неголосне, з тривалими паузами.	Рухи і міміка звичайно мляві. Мовлення дуже тихе, невиразне.

Таблиця 5

Види навчальних дій

Навчальні дії				
За об'єктом		За рівнем узагальнення		
Предметні	Розумові	Загальні	Окремі	Конкретні
Виконання аплікацій, конструювання,	Додавання «про себе»	Для всіх навчальних предметів	Використовуються в певних завданнях, наявних у	використовуються при розв'язанні конкретних задач

			різних предметах	
Викликають зміни предметів, що є опорою розумових дій	Створення нових образів, уявлень, засвоєння знань	Відтворення схем, моделей, розв'язання за формулою, на основі словесних писів	Робота з текстом	Визначення форм дієслова

Таблиця 6

Структура педагогічної діяльності

Етапи і компоненти педагогічної діяльності	Педагогічні дії
<p><i>Підготовчий етап</i></p> <p>1. Конструктивна діяльність</p>	<ul style="list-style-type: none"> • формулювання педагогічних цілей; • діагностика особливостей і рівня навченості учнів; • вибір змісту навчального матеріалу майбутніх занять; • вибір методів навчання; • проектування власних дій і дій учнів;
<p><i>Етап реалізації педагогічного процесу</i></p> <p>2. Організаторська діяльність</p> <p>3. Комунікативна діяльність</p>	<ul style="list-style-type: none"> • встановлення дисципліни, робочої обстановки на заняттях; • стимулювання діяльності учнів; • організація своєї діяльності по викладанню навчального матеріалу; • організація власної поведінки у реальних умовах; • організація діяльності учнів; • організація контролю результатів педагогічних впливів і корегування; • встановлення правильних взаємин із учнями; • здійснення виховної роботи;
<p><i>Етап аналізу результатів</i></p> <p>4. Гностична діяльність</p>	<ul style="list-style-type: none"> • аналіз результатів навчання, виховання; • виявлення відхилення результатів від поставлених цілей; • аналіз причин цих відхилень; • проектування заходів щодо ліквідації визначених причин;

	<ul style="list-style-type: none"> • творчий пошук нових методів навчання і виховання.
--	---

Таблиця 7

Характеристика стилів спілкування вихователів

Характеристика стилів	Стиль спілкування	
	Авторитарний	Демократичний
Форми передання інформації	Інструктаж, команди, вказівки, накази	Пропозиції, поради, обговорення
Форми впливу	Вимоги, зауваження, осуд, спонукання	Переконання, підтримка, пропозиції, бесіди, заспокоювання, роз'яснення
Форми вираження впливів	Категорична, різка, засуджуюча, роздратована	Спокійна, дружня, схвальна
Широта спілкування	Із обраним колом дітей	Із усіма дітьми